

Tarrósy István

Afrikaiak a világban, afrikaiak Magyarországon – Elhanyagolt diaszpóra?

Africans all around the world, Africans in Hungary – Neglected diaspora?

ABSZTRAKT

Miközben számos kelet-közép-európai médium kongat vészharangokat a szerintük folyamatosan erősödő, ezen európai térséget is célba vevő fekete-afrikai migráció veszélyei miatt, a nemzetközi sajtóban a Szaharától délre elterülő afrikai területek „oroszlán gazdaságai” növekedésének szentelnek figyelmet, egyúttal az ázsiai „tigrisek” fejlődéséhez mérik vezető képviselőiket – köztük például Etiópiát, Botswanát, Angolát, nem is beszélve a Dél-afrikai Köztársaságról és Nigériáról, melyek egyértelmű növekedési pólusok az afrikai kontinensen annak ellenére, hogy éppen elhúzódó recesszióban vannak. A közhiedelemmel – melynek kialakulásában a globális média jelentősen érintett – ellentétben a 2010-es években további figyelemre méltó migrációs tendenciák rajzolódnak ki szerte az afrikai kontinensen. Elsősorban az Afrikán belüli, illetve az Afrikába irányuló migráció kerül az érdeklődés középpontjába. Ha pedig a fekete-afrikai területekről kifelé irányuló vándorlásokat vesszük szemügyre, köztük egyre fontosabbá válnak a világ gyorsan növekvő gazdaságaiba (így például Indiába, Kínába, Brazíliába, Törökországba) igyekvők által kijelölt útvonalak – szemben a sokáig tradicionális európai desztinációkhoz köthetőkkel. A világ legfiatalabb korfájával rendelkező afrikai kontinens kontrasztosságában éppúgy igazoltnak látjuk a helyi gazdaságok erősödését, a lakosság helyi keretek közötti boldogulásának igényét, mint a fiatalok azon aspirációit, melyek a jobb élet reményében külföldön – egyre többször akár Ázsiában, de sok esetben még mindig Európában – tartják elképzelhetőnek a jövőt. A téma kapcsán nem hagyható figyelmen kívül a diaszpórák fontossága, főként az egyéni migrációs döntések meghozatalának folyamatában oly fontos viszonyítási pontként szolgáló közösségek megléte vagy éppen hiánya az adott vándor által választott célország tekintetében. A globális afrikai diaszpórákkal foglalkozó, többnyire a Globális Észak kutatóműhelyeiben publikált szakirodalom vajmi keveset (ha egyáltalán) foglalkozik a posztszovjet térségben kialakult afrikai

közösségekkel. A ma interpoláris globalizmusának a világ számos országában fellelhető afrikai diaszpórái azonban szerves részét képezik: transznacionális kapcsolathálójuk mind a kibocsátó, mind a befogadó országok számára jelentőséggel bír. Jelen tanulmány egy, a szerző által 2008 óta folytatott, több fázisú és rétegű kutatásból táplálkozik és előfutára egy önálló kötetnek, mely a volt keleti blokk különböző helyszínein vizsgálja az ott élő afrikaiak helyzetét, szerepét, lehetőségeit, az adott ország külpolitikái számára értelmezhető jelentőségét. Az írás második nagyobb egysége a magyarországi „elhanyagolt” afrikai diaszpórára koncentrál.

ABSTRACT

While several Central and Eastern European (CEE) media have been sounding the alarm about the steadily increasing sub-Saharan migration with all its dangers towards this region of Europe, global media attention is paid more to the ‘lion economies’ of sub-Saharan Africa. Their economic growth is compared with that of the ‘Asian tigers’, including Ethiopia, Botswana, Angola, the Republic of South Africa and Nigeria, which, despite their ongoing recession, are certainly ‘poles of growth’ of their respective regions. Contrary to popular belief – which is markedly formed by the global media –, by the 2010s remarkable migratory tendencies have developed throughout Africa. Today, awareness is raised about *intracontinental* migrations together with trajectories of movements *to* the African continent. At the same time, if we look at outbound migration from the continent more closely, new routes are becoming increasingly significant to the emerging economies of the globe (such as India, China, Brazil, or Turkey), in particular, when we compare them to the more traditional European and North American destinations. On the continent with the most expansive population pyramid worldwide we see justified both the context of growing economies and the need of the local populations to stay at home, and the aspirations of young people to find a better life abroad – recently rather frequently in Asia, and still in a large number of the cases, in Europe. Regarding this issue, the importance of the diaspora needs to be taken into consideration, especially, as a crucial point of reference in the process of the decision the migrant has to make about the destination country. Academic literature about the global African diaspora – mainly published in the scientific and knowledge centres of the Global North – scarcely (if at all) mentions diaspora communities in post-Soviet countries. However, such African communities in many countries of these parts of the world are also integral part of the global transnational African diaspora, and their network of connections do matter both for their countries of origin and the chosen countries of destination. The present paper is built upon an ongoing research by the author having been conducted since 2008, and is forerunner of a book project, which investigates the status and roles of African communities across the former Soviet Bloc, with a focus on their potential involvement in the new pragmatic foreign policies of CEE countries towards Africa. After offering an overview of African migratory patterns, the second part concentrates on the “neglected diaspora” living in Hungary.

Kulcsszavak: afrikai migráció, diaszpóra, afrikaiak Magyarországon

Keywords: African migration, diaspora, Africans in Hungary

BEVEZETÉS: AFRIKA MIGRÁCIÓS TENDENCIÁI A LEGFRISSEBB ADATOK TÜKRÉBEN

A közhiedelemmel ellentétben a nemzetközi migráció tendenciáit vizsgáló és adatoló szervezetek jelentései alapján sem látható, hogy Afrika oly jelentős mértékben venne részt a nemzetközi vándorlásban, mint amennyire azt a globális és a helyi médiumok jelentős része sugallja – bár kétségtelenül növekszik az otthonaikat elhagyók száma. „Az afrikai kontinensről kiinduló nemzetközi migráció, más kontinensekéhez viszonyítva alacsony, noha helybeni taszító hatás bőven létezik” (L. RÉDEI. 2016. p. 529). Az ENSZ 2013-as adatai alapján a Föld nemzetközi határokat átlépő 232 millió vándorának 8 százaléka volt található Afrikában – szemben például Ázsia 30, Európa 31, Észak-Amerika 23 százalékaival.¹ Az International Migration Report 2015-ben összesen 244 millió főt jelzett, melyből 8,6 százalék volt afrikai.² Ha a 20. század utolsó időszakát vizsgáljuk, azt látjuk, hogy 1980-tól 2000-ig az afrikaiak nemzetközi migrációban való részvétele „abszolút és relatív értelemben is monoton csökkent (14%-ról 9%-ra)” (RÉDEI. 2007. p. 272). A 2010-es évek elején az észak-afrikai forradalmak és politikai változások következtében tömeges kiáramlás történt elsősorban a szomszédos államokba, és a földrajzi proximitás okán az Európai Unió felé. „Látható, hogy milyen váratlan és tömeges volt megérkezésük az európai kontinensre, és mennyire felkészületlenül érte az az egyes cél és tranzit országokat” (L. RÉDEI. 2016. p. 529). A különböző történelmi időszakokban egyenlőtlen mértékben változott az afrikai migránsok száma. A migráció egyik kényszerű (kényszerített), egyben tragikus formájának tekinthető rabszolga-kereskedelem már az ókorban is bőségesen juttatott afrikai rabszolgákat különböző piacokra, a 16. századtól azonban az atlanti-óceáni „nagy triangulum” beindításával milliós veszteségeket szenvedtek el Afrika népei. E (ki)kényszerített migráció eredményeként a háromszög amerikai területeket felölelő oldalán létszámban is jelentős afrikai származású diaszpóra alakulhatott ki. 1518 és 1850 között nagyjából 11 millió afrikait hurcoltak el rabszolgaként. Ma a világ legnépesebb szubszaharai afrikai diaszpórái Brazíliában (96 millió fő fekete vagy multietnikus fekete él a több mint 200 milliós országban), az Amerikai Egyesült Államokban (41 millió fő), Haitin (9,5 millió fő), Kubában és Dominikán (1-1 millió fő), európai államként Franciaországban (több mint 2 millió fő), az Egyesült Királyságban (több mint 3 millió fő), illetve Olaszországban (legalább 600 ezer fő) találhatóak.³ Kína határozott és pragmatikus Afrika-politikájának⁴ egyik hozadéka pedig az, hogy mára nagyjából 500 ezerre tehető azoknak az afrikaiaknak a száma, akik az elmúlt néhány évben Kínába vándoroltak szerencsét próbálni.⁵

Akár kényszerített, akár saját akaratból választott, az elvándorlás az afrikai környezeti krízisekre és gazdasági szorításokra adott kézenfekvő válaszként volt értelmezhető (PARNELL, S. – WALAWEGE, R.

¹ <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesorigin.shtml> (2017-03-21)

² United Nations Department of Economic and Social Affairs/Population Division: *International Migration Report 2015*. New York, United Nations, 2016. 1. <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2015.pdf> (2017-03-21)

³ Ezen adatok forrása: The African Diaspora. http://www.experience-africa.de/index.php?en_the-african-diaspora 2017-03-10

⁴ A kínai kormány 2006 januárjában tette közzé angolul a *China's African Policy* című stratégiai dokumentumát. L. <http://www.focac.org/eng/zt/zgdfzccwj/t230479.htm> 2017-02-05

⁵ E témáról l. bővebben: TARRÓSY I. 2016: Afrikai migrációs folyamatok. In: TARRÓSY I. – GLIED V. – VÖRÖS Z. (szerk.): *Migráció a 21. században*. Pécs, Publikon Kiadó, pp. 241-244. Összességében e könyvfjezet biztosította jelen tanulmány argumentációs alapját és ivét.

2014. p. 48). A világ összes, a lakóhelyüket belföldön elhagyni kényszerült személyeinek (Internally Displaced People – IDP) száma 40 millió fölé (soha nem látott mértékűre) emelkedett 2015 év végére. Háromnegyedük 10 országban volt megtalálható, melyek közül öt ország, Kolumbia, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Irak, Szudán és Dél-Szudán 2003 óta minden évben a tíz legnagyobb IDP-vel rendelkező ország között volt jegyezve.⁶ A szubszaharai afrikai térség a teljes IDP-tömeg 30 százalékát vonultatja fel és láthatóan krónikus érintettsége folyamatos kihívást jelent az ott élő lakosság számára.⁷ Mindezeket egészíti ki az a problémahalmaz, amely a menekültekhez kapcsolódik. 2015 év végén a világ akkori 16,1 millió menekültje közül 4,4 millió (tehát az összes 27 százaléka) a szubszaharai Afrikában próbált életben maradni.⁸ A kényszerítő okok, azaz azon (ki)taszító (push) tényezők – melyek őket otthonaik elhagyására késztették – között találtuk a fegyveres konfliktusokat, a polgárháborús helyzeteket, de a környezeti körülmények, feltételek drasztikus megváltozása miatt a tiszta, iható és egészséges ivóvíz hiányát, az elsivatagosodást és általában az ökológiai katasztrófákat.

Az afrikai kontinensen a vándorlás korántsem új keletű jelenség. A kontinens népcsoportjainak egy meghatározó része – azáltal, hogy nomád-félnomád életmódot folytat(ott) – évszázadok óta járja a kiterjedt térségeket, az esetek többségében megfelelő legelőt keresve állataik számára. Az 1960-as és 1970-es években függetlenségüket a volt gyarmati hatalmaktól elnyerő új afrikai államok lakóinak egy másik jelentős része hullámokban indult meg a volt gyarmatosító nyugat-európai országok felé, majd talált munkát és telepedett le a választott új hazában.

Mára a glóbusz legfiatalabb korfájú kontinensén – a stabil migrációs célpontnak tekinthető észak-afrikai államokat (így pl. Marokkót, Algériát, Tunéziát és Egyiptomot) leszámítva – egyre több szubszaharai ország válik desztinációjává a belső migránsoknak (pl. Dél-Afrika, Ghána, Kenya, Szenegál, Mauritius, vagy Kamerun és Zimbabwe). Annak ellenére pedig, hogy sokak szerint Afrika maga nem túl vonzó a „külső” betelepülők számára, érdekes folyamatok rajzolódnak ki az Ázsiából kiinduló migrációban – elsősorban az Afrikába érkező kínai vándorok számának emelkedését elemezve. E jelenség hátterében a McKinsey Global Intézet 2010 júniusi jelentése szerint az „orszlán gazdaságok” progresszív növekedése, de általában Afrika globális felértékelődése, gazdasági, befektetési (és megtérülési) lehetőségeinek bővülése, új piacainak vonzereje áll, mely többek között a kínai (és más ázsiai) vállalkozókat is egyre komolyabban és hosszú távon érdekli.⁹ Sokan vannak azok a véleményen, hogy a „második versenyfutás Afrikáért”¹⁰ folyamata egyfajta újragyarmatosítást takar, megint mások éppen ellenkező álláspontot foglalnak el, és ahogyan például Parag Khanna jelzi: „Kína [...] nem leigazza Afrikát, hanem lehetővé teszi számára a növekedést, és azt, hogy vonzóbbá váljon a globális befektetők, köztük Kína számára is” (KHANNA. 2016. p. 119). Ahogyan szerte a nagyvilág különböző országaiban, úgy Afrika-szerte sem tudható pontosan, melyik országban, hány

⁶ Értelemszerűen 2011-ig Dél-Szudán nem létezett önálló államként, tehát addig az akkori Szudán déli területein lévő, és így Szudán egésze volt a listán szerepeltetve.

⁷ Internal Displacement Monitoring Centre: *Global Report on Internal Displacement 2016*. 8. <http://www.internal-displacement.org/assets/publications/2016/2016-global-report-internal-displacement-IDMC.pdf> 2017-03-25

⁸ United Nations High Commissioner for Refugees: *Global Trends. Forced Displacement in 2015*. Geneva, UNHCR, 2016. 14. <http://www.unhcr.org/576408cd7.pdf> 2017-03-25

⁹ MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE: *Lions on the move: The progress and potential of African economies*. Washington, D.C., 2010. június.

¹⁰ Ld. erről pl. BÚR G. 2011: *The Second Scramble – A második versenyfutás Afrikáért*. In: BÚR G.: *Afrika-történeti tanulmányok*. Budapest, Mundus Novus Könyvek, pp. 160-175.

kínai bevándorló él/tevékenykedik akár időszakosan, akár hosszabb időre berendezkedve. A szakértői becslések¹¹ minimum 800 ezer, de inkább legalább 1 millió kínairól szólnak, ám vannak, akik a reális számot 1 és 2 millió közé teszik. Annak ellenére, hogy általában egy afrikai ország teljes populációjához képest a kínaiak jelenléte még mindig elenyésző (kevesebb mint 1 százalék), az elmúlt pár évtized exponenciálisan növekvő tendenciája, illetve néhány állam egyre gyarapodó kínai közösségei elgondolkodtatják az embert a változások következményeiről, különösen a helyi társadalomban az „idegenről” (a másikról, az „Ők”-ről) alkotott percepciókat tekintve. Ez utóbbi egy nemrég, a jelen tanulmány szerzője által indított újabb kutatás központi vizsgálati kérdését jelöli ki.¹²

A különböző formákat és jegyeket, valamint igen kevert népeiséget felmutató afrikai migrációs körképen egymás mellett vonulnak menekültek, lakóhelyüket belföldön elhagyni kényszerülők, a globális munkaerő-piacon szerencsét próbálók, „klímavándorok”, elszipkázott értelmiségiek, „csempészett” fiatalok és mások. Az Afrikában folyó migráció azonban egyre inkább kétirányú folyamat, ahogy a távol-keleti betelepülők példáján láttuk, és számos térsége a nemzetközi migrációnak célpontja. Az afrikai migráció jelenlegi állása szerint azonban az „afrikai bevándorlók legnagyobb számban nem a fejlett világban, hanem Afrikában vannak.”¹³ Amíg a folyamatok média-reprezentációját dominálják a lélekvesztőkön a legközelebbi európai szigetek felé tartó afrikaiakról készült képek, az Afrikán belüli migráció egyre erősödik. Napjainkban Elefántcsontpart, Nigéria, Ghána, Gabon, Líbia, Kenya és a Dél-afrikai Köztársaság saját jogon válik migrációs desztinációkká (CASTLES, S. – DE HAAS, H. – MILLER, M. J. 2014. p. 142); a szubszaharai térséget jellemző migráció valójában egy intrakontinentális folyamatgyűttest takar.

AZ „ELHANYAGOLT” DIASZPÓRA: AFRIKAIK A VOLT KELETI BLOKKBAN

Ahogy már előzetesen jeleztük, az afrikai migráció egyúttal interkontinentális jelenség is. Azzal együtt, hogy a jelenleg is zajló menekültügyi válság idején látható módon több afrikai igyekszik Európát elérni, az Európai Unióba bejutni, mégis túlzónak értékelhető az a megállapítás, mely egyfajta apokaliptikus víziót sejtet a közép- és hosszú távú trendekre hivatkozva, melyek alapján „az afrikai kontinensről, különösen annak szubszaharai régiójából az előbbinél jóval intenzívebb elvándorlás várható Európa felé.”¹⁴ Friss kutatások éppen azt erősítik meg, hogy „az afrikai migránsok túlnyomó része továbbra is a kontinensen belül mozog. [...] A kontinensről kifelé irányuló migrációban pedig ugyan megmaradt az Európába történő mozgás, de egyre inkább Észak-Amerika, az Öböl-térség és Ázsia” szerepelnek céltérségként az afrikai migránsok számára (FLAHAUX, M-L. – DE HAAS, H. 2016. p. 22). Az Európa felé zajló mozgások háttérében történelmi, a gyarmatosítás időszakához és

¹¹ Például I. PARK, Y. J. 2009: Chinese Migrants in Africa. *SIIA Occasional Paper*. No. 24. <https://www.saiia.org.za/occasional-papers/132-chinese-migration-in-africa/file> 2017-03-21, valamint FRENCH, H. W. 2015: *China's Second Continent. How a Million Migrants Are Building a New Empire in Africa*. Vintage Books, New York.

¹² Amely figyelembe veszi az olyan megjelent publikációkat, mint pl. NASSANGA, G. L. – MAKARA, S. 2016: Perceptions of Chinese presence in Africa as reflected in the African media: case study of Uganda. *Chinese Journal of Communication*. 2016, 9. évf. 21-37.

¹³ HETTYEY A. 2011: Nem jutnak tovább Afrikánál az afrikaiak. Index, 2011.09.18. http://index.hu/kulfold/2011/09/18/nepvandorlas_afrikaban/ 2017-02-20

¹⁴ MARSAL V. 2016: A migrációs diskurzus margójára I. – Afrika mint kibocsátó régió. *SVKK Elemzések* 2016/13. Budapest, Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2016.09.19. 1. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2016-13-a-migracios-diskurzus-margojara-afrika-mint-kibocsato-terseg-marsai-v.original.pdf 2017-03-21

a posztkoloniális időszak fennmaradt kapcsolatrendszeréhez köthető örökséget¹⁵ találjuk, melynek egyik következménye a tanulmány első részében jelzett diaszpórák kialakulása, jelenléte, és minden bizonnyal döntést befolyásoló szerepe. Az afrikai vándorok a többi nemzetközi vándorhoz hasonlóan világos módon a diaszpóráik kapcsolati hálóját igyekeznek (fel)használni a többször kihívásokkal teli utazásaik során, megérkezésükkor pedig számítanak a célországban létező afrikai közösségek támogatására. Fontos megjegyezni még, hogy az Európába érkezett afrikaiak jelentős többsége jogszerűen, dokumentáltan jött, papírokkal, a belépéshez szükséges vízummal rendelkezik – különösen azok például, akik cirkuláris migránsként a déli európai államok mezőgazdaságában dolgoznak akár szezonális munkavállalókként –, és akkor válnak jogszerűtlen tartózkodókká, amikor túllépve a vízumuk engedélyezte időszakot (CASTLES, S. – DE HAAS, H. – MILLER, M. J. 2014. p. 188), bent maradnak az Európai Unióban. Ami képes fenntartani az afrikaiak fejlettebb térségek felé történő mozgását, magyarázható a duális vagy szegmentált munkaerő-piac elméletével, mely a nemzetközi migrációt ösztársadalmi kontextusban vizsgálja. Az elmélet szerint „a modern ipari államok gazdasága eleve meghatározott szintű bevándorlásra rendezkedett be. Bizonyos szektorokban a bevándorlók munkájára erős és folyamatos kereslet van. A fejlett országok jellemzően kettős (duális) munkaerő-piaccaal rendelkeznek” (HAUTZINGER Z. – HEGEDŰS J. – KLENNER Z. 2014. p. 29). „Az elmélet primernek tekinti a fejlett ipari államok hazai munkaerő számára nyitott, viszonylag magas jövedelmet kínáló legális munkaerő-piacát, míg szekundernek ezen országok szintén legális, de alacsony státuszú feladatokat, alacsony társadalmi presztízst, rossz munkakörülményeket, alacsony béreket kínáló instabil munkapiacát” (PÓCZIK SZ. 2008. pp. 70-71). Mindezekon túlmenően az Európába igyekvő afrikaiak jelentős része nem a legszegényebbek közül kerül ki, ugyanis az Európába való bejutás, az EU-ban való lét jelentős anyagi áldozatokkal jár. Mára például akár az egyre szigorúbb határellenőrzéseket, a vízumrezsimeket, akár a megélhetés napi pénzbeti tételeit nézzük, kedvezőbb körülményeket találunk az Ázsia – például Kína – irányába tervezett afrikai migráció számára. Egy szubszaharai gazdasági migráns könnyebben kap vízumot, olcsóbb lesz az utazása, ha Kantonban vagy a Csöcsiang tartománybeli Jivuban próbálkozik munkát találni a jobb megélhetés reményében, mintsem az Európai Unió egyik nyugati tagállamában tenné ugyanezt.¹⁶

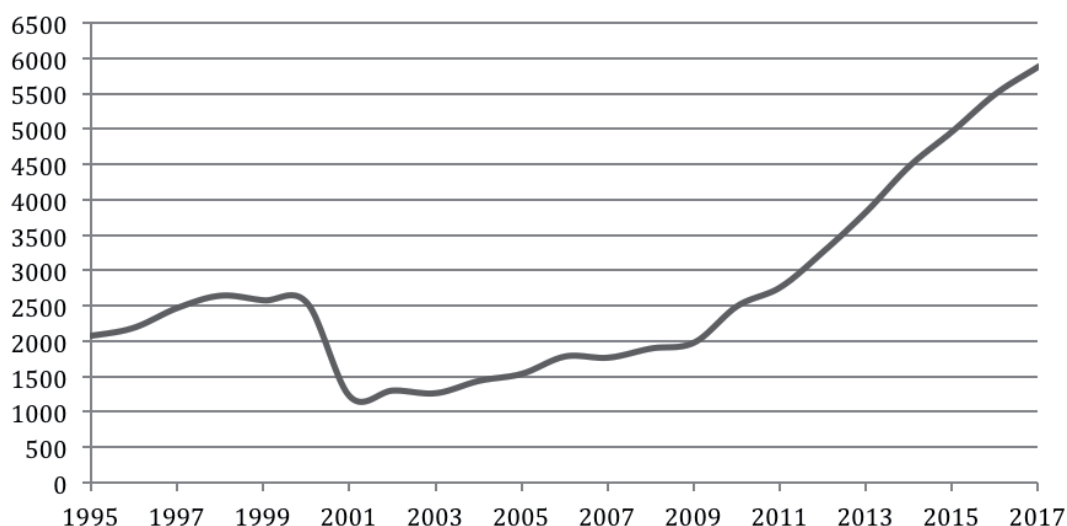
A kelet-közép-európai térség azonban továbbra is – vagy talán ismételtten – vonzó a legálisan utazó afrikaiak számára. Ahogyan a volt keleti blokk időszakában, napjainkban újfent jelennek meg gazdasági bevándorlók a térség államaiban. Számuk továbbra is csekély, de köszönhetően többek között néhány ösztönzőleg ható „kormány-praktikának” (így ösztöndíjprogramoknak), a menekültügyi szigorítások ellenére növekvő tendenciát mutat.

¹⁵ Ez az örökség sok mindennel terhes, sőt, ahogyan Biedermann Zsuzsánna írja, „Afrika elmaradottságáért a migránsok [e] célországai is felelősek: a kereskedelmi egyezményeket a fejlett országok érdekei alapján fogalmazzák meg, és Afrika a globális értékláncokban csak marginális szerephez jut. A szigorú származási szabályok, illetve a szűk körű preferenciális klauzulák akadályozzák, ellehetetlenítik a kontinens betagozódását az értékláncokba. Napjaink kereskedelmi rendszere [továbbra is] a fejlett országok érdekeit szolgálja.” L. BIEDERMANN ZS. 2016: A szubszaharai Afrikából Európába irányuló migráció kiváltó okai. *Műhelytanulmányok* 113. MTA KRTK Világgazdasági Intézet, Budapest, 2016. 16. <http://mek.oszk.hu/16000/16000/16000.pdf> 2017-03-21

¹⁶ Ezt több interjúalany is megerősítette 2015 szeptemberében Jivu városában. Őket egy kutatóút alkalmával kérdeztük a Jivuban található, jelenleg a világ legnagyobb nagyker-piacának tartott Yiwu Market afrikai üzletnegyedében.

A Szovjetunió felbomlásáig tartó kétpólusú világ keleti blokkjának országaiban már az 1960-as évektől emelkedő számban jelentek meg afrikaiak, akik akkori „baráti” állami ösztöndíjakat és továbbtanulási lehetőséget nyertek el jónevű egyetemeken. Diplomát szereztek, elsajátították a fogadó ország nyelvét, sokan családot alapítottak, mások hazatértek szülőföldjükre, és szinte kivétel nélkül egzisztenciát teremtettek. A Magyarországon tartózkodó afrikaiak nagy része is főként tanulmányi céllal érkezett hazánkba. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) szerint 2017-ben kevesebb mint 6000 legális afrikai bevándorló él jogszerűen nálunk (1. ábra). Sokan aktívak vesznek részt civil szervezetek munkájában vagy kulturális egyesületekben, és hídszerepet töltenek be anyaországuk és választott hazájuk kultúrája és társadalma között. Rendszerint jól integrálódtak, jelentős mértékben járulnak hozzá választott hazájuk gazdasági teljesítményének növeléséhez is. Glied Viktor is kiemeli, hogy a Magyarországon élő afrikaiak többsége „tanulási, munkavállalási, néhány esetben pedig családdegyszítési céllal jön hozzánk. A szórakoztatóipar, az oktatás, a sport és az egészségügy veszi fel a legálisan itt élő és dolgozó afrikaiak 90%-át” (GLIED. 2012. p. 112).

1. ábra: Magyarországon tartózkodó afrikaiak 1995 és 2017 között. Forrás: KSH 2017. Saját szerkesztés
 Figure 1: Africans in Hungary between 1995 and 2017. Source of data: Hungarian Statistical Office 2017. Own edition
 (https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvvn001b.html 2017-04-22)

Róluk ugyanúgy vajmi keveset tudunk, mint a volt keleti blokk más országaiban élő afrikaiakról, hiszen a nemzetközi migráció szakirodalmá roppant szerényen (ha egyáltalán) foglalkozott velük az elmúlt évtizedekben.¹⁷ „Elhanyagoltnak” tekinthetjük őket abból a megközelítésből is, hogy a többségi, befogadó társadalom – ugyan érzékeli őket – nem igazán vesz tudomást róluk, mint „hozzáadott értéket” képviselő, amúgy a gazdasághoz, de még inkább a sikeres külpolitikához – mely manapság külgazdaság orientált diplomáciát takar – hozzájárulni képes populációról. Különösen egy expansionív és pragmatikus külpolitika számára jelenthet fontos kapcsolatot az adott országban fellelhető afrikai diaszpóra – kimondottan a felsőfokú végzettséggel rendelkező magasan képzett személyek – az anyakontinensen vállalt szerepek definiálásában, illetve az egyes tettek, akciók megvalósításá-

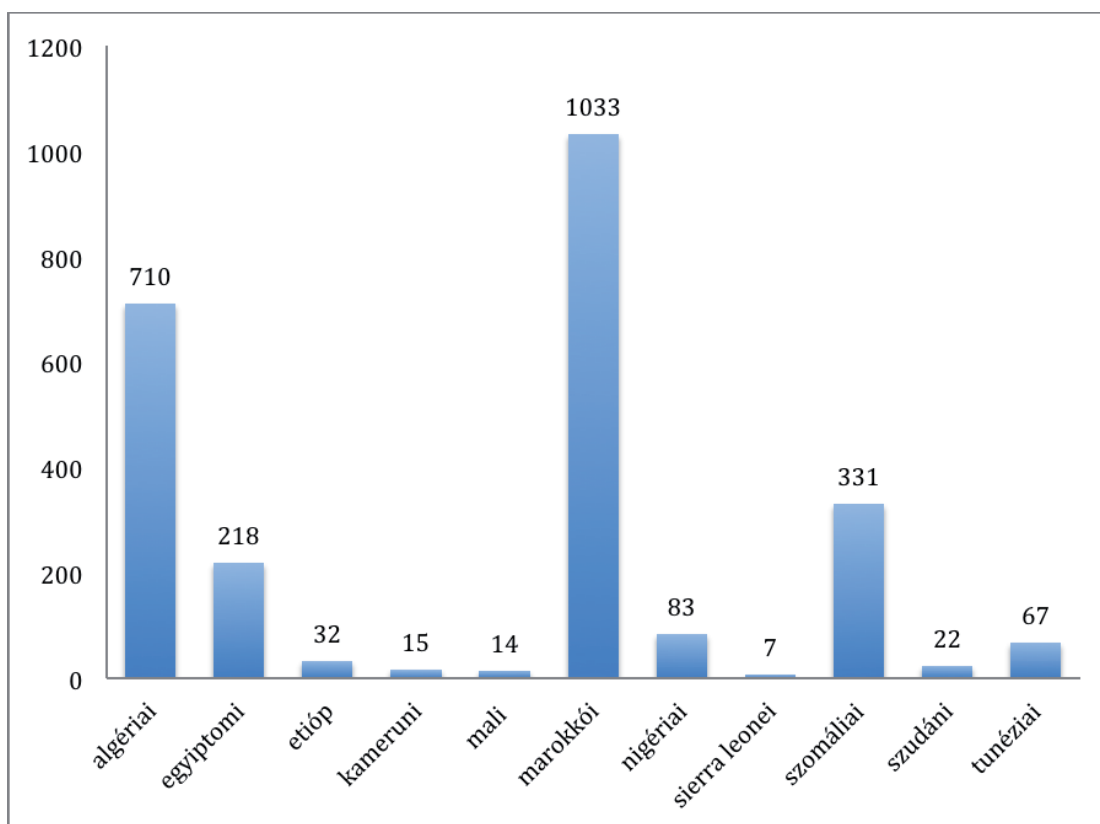
¹⁷ 2008-tól Magyarországon éppen a szerző és kutatótársai folytattak e területen kutatásokat számos esetben az Európai Integrációs Alap támogatásával, melyeket az *Afrika Tanulmányok* folyóirat hasábjain, valamint szerkesztett tanulmánykötetekben és tankönyvekben adták közre.

ban. Izgalmas, egyúttal hasznos kutatási területet jelöl ki tehát a volt keleti blokkban élő afrikaiak feltérképezése, helyük, szerepeik, tetteik bemutatása, az egyes országok e megközelítésben történő összevetése.

Nem vitatjuk, hogy Európának, azon belül Magyarországnak és a kelet-közép-európai térség más országának is fel kell készülnie egy következő lehetséges menekülthullám kezelésére, elsődlegesen, hogy ne legyen tömeges és ezáltal ellenőrizetlen a beáramlás, mely aztán a beilleszkedés tekintetében is kihívásokat eredményezhet. Azonban továbbra is igaz az az állítás és ellenérv, miszerint „a szubszaharai menekültek számára hazánk messze nem elsődleges célpont: Magyarországnak nincs gyarmati múltja [tehát nincsenek posztkoloniális transznacionális kapcsolati hálói], nyelve nehezen tanulható, a nyugat-európai államokhoz képest az életszínvonal alacsonyabb” (MARSÁI V. 2016. p. 18). A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal adatai szerint¹⁸ 2016-ban összesen 29 432 fő regisztrált menedékkérő volt, akik közül 438 fő részesült védelemben (menekültként, oltalmazottként vagy befogadottként). Ebben az évben összesen 2854 fő volt afrikai, akik leginkább három észak-afrikai országból: Marokkóból, Algériából és Egyiptomból érkeztek (2. ábra).

2. ábra: A Magyarországra érkezett afrikai menedékkérők száma állampolgárság szerint 2016-ban (a legalább 5 főt kibocsátó országok összevetése). Forrás: KSH 2017. Saját szerkesztés

Figure 2: Asylum-seekers arriving in Hungary according to nationalities in 2016 (comparing sending countries from where at least 5 persons arrived). Source of data: Hungarian Statistical Office 2017. Own edition https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvn002b.html (2017-04-22)

A legális migrációt vizsgáló kutatások rámutatnak arra, hogy „az afrikai közösségek otthonra leltek hazánkban” (MARSÁI V. 2016. p. 19). A hazánkban 2015 év végén érvényes engedéllyel, huzamos

¹⁸ Forrás: a BÁH 2015-2016. összefoglaló statisztikai kiadványfüzete. www.bmbah.hu 2017-03-09

ideig itt tartózkodó külföldi állampolgárok közül 4985 afrikai személyről tudtunk beszámolni, mely a teljes legális értelemben vett migráns populáció nagyjából 3 százalékát tette ki; ahogyan pedig az 1. ábrán látjuk, 2017-re e szám közel 6000-re emelkedett.¹⁹ Közülük sokan állami ösztöndíjasként érkeztek Magyarországra és felsőfokú végzettséget szereztek. A mauritániai születésű Szliman Ahmed²⁰, a Szahara Alapítvány vezetője például az akkori budapesti Műszaki Egyetemen szerzett diplomát 1976-ban, majd több mérnöki továbbképzésen vett részt, többek között Csepelen és a Dunaújvárosi Vasműnél. Raymond Irambo 1982-ben érkezett Kongó-Brazzaville-ből (Kongói Köztársaság) szintén a műegyetemre és ma elektromérnöként dolgozik Budapesten. Egy 2009-ben készült interjúban a civil szervezeti szinten is aktív Irambo – ő a Magyar Afrika Társaság (AHU) főtitkára – erről az időszakról úgy nyilatkozott, hogy: „Nekünk onnan messziről barátságosnak tűnt a kommunista világ, sokan úgy gondolták, hogy ha szocialista országban képzik magukat, azt majd otthon jobban lehet kamatoztatni. Ráadásul a többi szocialista országban tanuló honfitársunk mindig azt mondta, hogy ahhoz képest, ahol ők élnek, Magyarország olyan, mint a paradicsom.”²¹ Az etióp Tadesse Eyassu 1990-ben nyert el egy ösztöndíjat, tudatosan választotta Magyarországot. Egy 2009-es interjúban kifejtette azt a két okot, ami miatt ránk esett a választása: „Az egyik ok az volt, hogy a magyarországi oktatás nagyon elismert Afrikában is. Továbbá ez egy kifejezetten élhető ország. A másik, hogy a magyar népet keresztény népként emlegették, vendégszerető keresztény népként, és ez nagyon fontos volt számomra.”²² 2004-et követően további vonzerőt képvisel az a tény, hogy a magyar diplomák EU-s diplomák, melynek megszerzése egyértelmű előnyökkel járhat az afrikai fiatalok számára is.

A Magyarországon diplomát szerzett volt diákok, akik közül többen vezető politikai vagy üzleti pozíciót töltenek be országukban, jelentős társadalmi tőkét jelentenek Magyarország számára. Kötődésük hazánkhoz, ismeretük Magyarországról, nyelvtudásuk mind azt a célt segítenek megvalósítani, amely Magyarország afrikai (újra)pozicionálását vizionálja. Így nem meglepő, hogy a 2. Budapest Africa Forum (BAF2), melyet a Külgazdasági és Külügyminisztérium Afrika Főosztálya szervezett 2015. november 2-3. között, deklarált célja volt az oktatási kapcsolatok középpontba emelése: „Kapcsolataink hagyományos eleme és Afrika fejlődésének motorja az oktatás, ennek megfelelően az oktatási együttműködés képezi a fórum fő témáját. [...] A fórum célja, hogy fokozott párbeszédet folytassunk a korábban hazánkban tanult afrikaiakkal, a hazai akadémiai, civil és üzleti szféra képviselőivel, hogy jobban építhessünk az általuk felhalmozott tudásra és kapcsolati tőkére. A BAF2 meghívotti célcsoportja magyar egyetemeken végzett magas rangú afrikai állami tisztségviselők, afrikai felsőoktatási miniszterek és egyetemek vezetői,” áll a fórum hivatalos internetes oldalán.²³ Mindezek alapján egyértelműen látható a kapcsolat az oktatás és a külpolitika között. A puha erőként definiálható minőségi és versenyképes oktatás és képzés, valamint a hozzá kapcsolt ösztöndíjak,

¹⁹ Ez a szám 2016. január 1-jén a Központi Statisztikai Hivatal szerint 148 400 fő volt. L. KSH: Magyarország, 2015. Budapest, 2016. 19. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2015.pdf> 2017-01-08

²⁰ L. a Szliman Ahmeddel készült interjú: *Afrika Tanulmányok*. 2010, 4(2): 60-64. Interneten: http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/893_1.pdf

²¹ L. Vincze Barbara: „A piaci értékünk alacsonyabb”. Origo, 2009.09.19. <http://www.origo.hu/itthon/20090919-afrikaiak-magyarorszagon.html>

²² L. a Tadesse Eyassuval készült interjú: *Afrika Tanulmányok*. 2009, 3(3-4): Interneten: http://www.afrikatanulmanyok.hu/application/essay/846_1.pdf

²³ L. <http://budapestafricaforum.kormany.hu>

csereprogramok, kiegészülve egyéb kulturális és turisztikai, az ún. nyilvános diplomácia (public diplomacy) keretébe illeszthető aktivitásokkal és intézményekkel képesek fajsúlyosabb területeket (gazdaság, kereskedelem) erősíteni. Amennyiben e vonzerők súlyosa(bba)n és hangsúlyosa(bba)n szerepelhetnek egy kormányzati politikában, minden bizonnyal támogatni tudják a gazdasági élet magyar szereplőinek pozíciószerzését. Ezzel pedig képesek lehetnek Magyarország „okos erejét” (smart power) erősíteni, fejleszteni, Magyarországot Afrika térképén markánsa(bba)n elhelyezni.²⁴

A 2015-ben Afrikából Magyarországra bevándorlók száma nem érte el az ezret (3. ábra). Köztük a tanulmányi céllal hazánkba érkezőket hangsúllyal érdemes kezelni. A 2013-ban a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV törvény és a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény felhatalmazásai alapján újtára indított Stipendium Hungaricum ösztöndíjprogram (mint állami ösztöndíjprogram ismét) egyre több afrikai fiatalnak kínál lehetőséget, mellyel Magyarország számukra migrációs desztinációvá válik. A legális afrikai bevándorlók nagy része tehát tanulási céllal érkezik Magyarországra. Ez a fajta mobilitás a „migráció egészének egy fontos részterülete, [amely] nem végleges letelepedést jelent, hanem huzamos tartózkodást, [de] azzal, hogy valaki megismeri a másik környezetet, esetleg nyelvi vagy más vonatkozásban akár otthonosan is mozog, összehasonlításokat tesz korábbi lakóhelyének lehetőségeivel, növeli a végleges elvándorlási szándékot, és letelepedhet” (L. RÉDEI M. 2009. p. 11.) Ebből a szempontból pedig még hatványozottabban szükséges a mindenkori világos kormányzati elképzelés, szándék és stratégia arra vonatkozóan, hogyan „hasznosítható” (integrálható) a letelepedő személy a befogadó nemzet érdekei mentén.

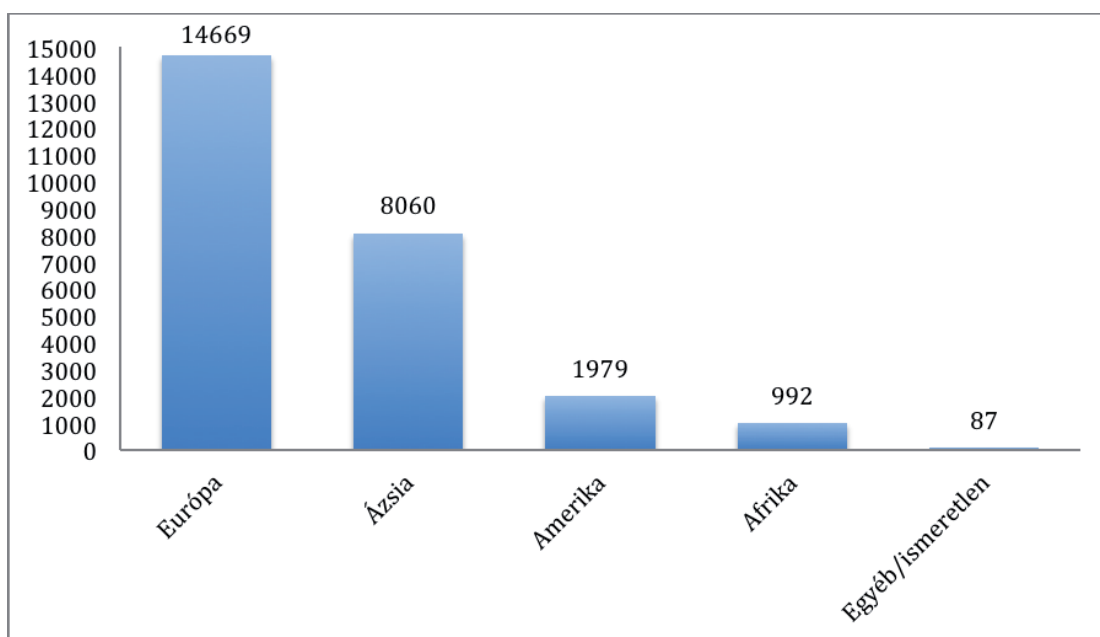
3. ábra: A bevándorló külföldi állampolgárok Magyarországon földrészek szerint 2015-ben.

Forrás: KSH 2017. Saját szerkesztés

Figure 3: Foreign migrants in Hungary according to continents in 2015. Source of data:

Hungarian Statistical Office 2017. Own edition

https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvvn005b.html (2017-04-22)

²⁴ A magyar-afrikai kapcsolatokról I. TARRÓSY I. 2017: Magyar-afrikai kapcsolatok és a pragmatikus külpolitika. In: BIEDERMANN ZS. – KISS J. (szerk.): *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 365-384.

TÉRSÉGI „KIPILLANTÁS” A KELETI BLOKKBAN:

ELSŐ AFRIKAI SZÁRMAZÁSÚ PARLAMENTI KÉPVISELŐK LENGYELORSZÁGBAN

„A lengyel társadalom befogadóképességéről, a kisebbségek iránt tanúsított nagyfokú nyitottságáról árulkodik az a tény, hogy egy kevesebb mint 5000 főt számláló afrikai közösségből bekerülhettem a parlament alsóházába, a Sejmbé,” nyilatkozta 2015-ben a ma 44 éves John Abraham Godson, aki 1999-ben tanulmányi céllal érkezett Nigériából Lengyelországba.²⁵ Ma már lengyel állampolgárként lengyel feleségével négy gyermeket nevelnek közösen. 2015-ben rajta kívül még egy afrikai származású tagja volt az akkori törvényhozásnak: a ma 53 éves zambiai Killion Munyama, aki 1982-ben szintén tanulmányi céllal utazott a kommunista Lengyelországba. Godson, aki 2010 és 2015 között volt parlamenti képviselő (a legutóbbi választások alkalmával nem tudott mandátumhoz jutni), egy 2015 kora tavasszal készült interjúban azt hangsúlyozta a különböző kultúrák együttélését firtató kérdés kapcsán, hogy nyitottságra van szükség mind az afrikai, mind az európai oldalon. „Nyitottnak kell lenni, maradni, de egyfajta okos módon. Ad hoc jellegűek a migrációs és integrációs politikák Európában. Sokkal okosabb, intelligensebb, holisztikusabb politikára van szüksége az EU-nak és benne nekünk is. Nem kérdés továbbá, hogy Európa és Afrika jövője – ahogyan múltja és jelene is – össze van kötve. Nekünk európaiaknak otthon Afrikában kell segítenünk a fejlődést, támogatni például az afrikai oktatási rendszereket, lehetőségeket, hogy a fiatalok otthon maradván megtalálhassák számításaikat, családjaik jobban, jól élhessenek. [...] Afrika nem támogatást, segélyt igényel, hanem partnerséget, intelligens partnerséget, együttműködést. Okos, integrált európai politikák segíthetik azt is, hogy az afrikaiak munkát találjanak maguknak otthon, aztán majd turistaként látogassanak Európába” (TARRÓSY I. 2015. pp. 65-69).

ÖSSZEGZÉS

Ma azt láthatjuk Európa-szerte, hogy a John Abraham Godson által igényelt „okos, integrált” politikák hiánycikknek számítanak az EU döntéshozóinak asztalán. Nincs egyetértés azzal kapcsolatban, mit kell Európának tennie a migrációt illetően. Olyan jelenségről van szó, amely per definitionem létezik és a jövőre nézve is létezni fog (hiszen az emberiség történetének kezdetétől fogva elmaradhatatlan része a vándorlás, valójában a történelem lényegében vándorlások és vándorok története), jogos az a felvetés, mely aláhúzza: „Az államok és kormányzatok feladata tehát az, hogy igyekezzenek hasznosítani annak pozitív elemeit, illetve tompítani a negatívumokat, és amennyire lehetséges, ellenőrzés alatt tartani a folyamatot” (MARSÁI V. 2016. p. 20). Magyarország esetében ez különösen komoly feladatot jelöl ki egy olyan időszakban, amikor látható, hogy „2012 óta az idegenellenesség stabilan magasnak mondható [...] és a nyíltan idegenellenesek aránya a 2016-os év elején elérte az eddigi csúcspontját: [...] minden második megérdezett tekinthető idegenellenesnek” (SIK E. – SIMONIVITS B. – SZEITL B. 2016. p. 99). Mindeközben érdemes megfontolni a hazai népességfogyásból levezetett következő gondolatmenetet is: „a népességfogyás megállítására évente 35 ezer bevándorlót kellene befogadni, hogy Magyarország [...] lakossága szinten maradjon. [...] Ha a határon túli magyarok természetes bevándorlását figyelmen kívül hagyjuk, gyakorlatilag »tágra kellene nyitni a kapukat«”

²⁵ L. a szerző Varsóban rögzített interjúját Godsonnal: TARRÓSY 2015.

(WETZEL T. 2011. p. 133). E felvetés a tanulmány írásakor politikai értelemben minden bizonnyal elképzelhetetlennek tűnő gondolat.

A magyarországi határvédelmi szigorításokkal egyidőben azonban az ország legújabb külpolitikai fejezetei, a „Déli Nyitás” és a „Keleti Nyitás”, éppen az afrikai (és ázsiai, valamint dél-amerikai) térségek – különösen a szubszaharai Afrika országai – felé történő kapcsolat(újra)építést szorgalmazzák. E politika sikerességéhez egyértelműen járulhatnak hozzá a Magyarországon élő afrikaiak, és az általuk képviselt „hozzáadott értéket” szükséges komolyan vennie a mindenkori kormánzatnak. Az expandáló, külgazdaság-alapú pragmatikus magyar külpolitika számára megtérülhet, ha nem elhanyagolja, hanem éppen ellenkezőleg, bevonja a velünk élő afrikai diaszpórát.

Dr. habil. Tarrósy István, habilitált doktor, egyetemi docens
Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Társadalmi Kapcsolatok Intézete,
Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BIEDERMANN ZS. 2016: A szubszaharai Afrikából Európába irányuló migráció kiváltó okai. *Műhelytanulmányok* 113. MTA KRTK Világgazdasági Intézet, Budapest.
- BIEDERMANN ZS. – KISS J. (szerk.) 2017: *Szubszaharai Afrika gazdasága a 21. században*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BÚR G. 2011: *Afrika-történeti tanulmányok*. Mundus Novus Könyvek, Budapest.
- CASTLES, S. – DE HAAS, H. – MILLER, M. J. 2014: *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*. 5th edition. Palgrave Macmillan, London.
- FLAHAUX, M-L. – DE HAAS, H. 2016: African migration: trends, patterns, drivers. *Comparative Migration Studies*. 2016 (4. évf.) 1. szám. PP. 1-25.
- FRENCH, H. W. 2015: *China's Second Continent. How a Million Migrants Are Building a New Empire in Africa*. Vintage Books, New York.
- GLIED, V. 2012: Egy afrikai magyar „közösségről”. Afrikával foglalkozó civil szervezetek Magyarországon. In: TARRÓSY I. – GLIED V. – KESERŰ D. (szerk.): *Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között*. Publikon Kiadó, Pécs. pp. 187-204.
- HAUTZINGER Z. – HEGEDŰS J. – KLENNER Z. 2014: *A migráció elmélete*. Nemzeti Közszerzői Intézet, Budapest.
- HETTYEY A. 2011: Nem jutnak tovább Afrikánál az afrikaiak. Index, 2011.09.18.
- KHANNA, P. 2016: *Konnektográfia. A globális civilizáció jövőjének feltérképezése*. HVG Könyvek, Budapest.
- L. RÉDEI M. 2009: *A tanulmányi célú mozgás*. REG-INFO Kft., Budapest.
- L. RÉDEI M. 2016: Az afrikai migráció aktuális kérdéseiből. *Ethnologia*. 2016 (1. évf.) 1-4. szám. pp. 529-540.
- MARSAI V. 2016: A migrációs diskurzus margójára I. – Afrika mint kibocsátó régió. *SVKK Elemzések* 2016/13. Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Budapest. 2016.09.19. pp. 1-21.
- PARK, Y. J. 2009: Chinese Migrants in Africa. *SAIIA Occasional Paper*. No. 24.
- PARNELL, S. – PIETERSE, E. (szerk.) 2014: *Africa's Urban Revolution*. Zed Books, London – New York.
- PÓCZIK SZ. – DUNAVÖLGYI SZ. (szerk.) 2008: *Nemzetközi migráció – nemzetközi kockázatok*. HVG-ORAC, Budapest.
- RÉDEI M. 2007: *Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- SIK E. – SIMONOVITS B. – SZEITL B. 2016: Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban. *REGIO*. 2016 (24. évf.) 2. szám. pp. 81-108.
- TARRÓSY I. – GLIED V. – KESERŰ D. (szerk.) 2012: *Új népvándorlás. Migráció a 21. században Afrika és Európa között*. Publikon Kiadó, Pécs.
- TARRÓSY I. 2015: John Abraham Godson, a lengyel Obama. *Afrika Tanulmányok*. 2015 (9. évf.) 2. szám. pp. 65-69.
- TARRÓSY I. – GLIED V. – VÖRÖS Z. (szerk.) 2016: *Migráció a 21. században*. Publikon Kiadó, Pécs.
- WETZEL T. 2011: *A bevándorlás kérdése Magyarországon*. Publikon Kiadó, Pécs.

